
El periodisme català contemporani. Diaris, partits polítics i llengües, 1875-1939

Jaume Guillamet

Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2022. 423 p.

ISBN 978-84-9965-652-6

JOSEP MARIA CASASÚS I GURI

Universitat Pompeu Fabra

Institut d'Estudis Catalans

josep.casasus@upf.edu

Culminació d'una trilogia fonamental en història del periodisme a Catalunya

Amb la publicació de l'obra *El periodisme català contemporani. Diaris, partits polítics i llengües, 1875-1939*, el doctor Jaume Guillamet Lloveras (Figueres, 1950), catedràtic emèrit a la Universitat Pompeu Fabra i membre emèrit de l'Institut d'Estudis Catalans, culmina la seva trilogia fonamental, rigorosa, metòdica i alhora interpretativa, sobre la història general del periodisme català. És un llibre que completa els resultats d'un projecte reeixit, acadèmicament ambiciós, substancialment treballat durant vint anys i escaig de recerca i elaboració, que són molts més anys si ens atenim a les obres anteriors d'aquest historiador, periodista, assagista i professor universitari.

Els tres volums d'aquesta obra magna estan concebuts i vertebrats amb un propòsit encertat d'ordenació i articulació de tres grans períodes històrics, i estan titulats amb una acurada atenció a la dada precisa i a l'enunciat informatiu i alhora implícitament raonat. Els dos primers són *Els orígens de la premsa a Catalunya. Catàleg de periòdics antics (1641-1833)* (Arxiu Municipal de Barcelona, 2003) i *L'arrencada del periodisme liberal. Política, mercat i llengua a la premsa catalana, 1833-1874* (Eumo Editorial, Vic, 2010). I el tercer, d'aparició novella, és l'esmentat a l'inici: *El periodisme català contemporani. Diaris, partits polítics i llengües, 1875-1939*.

A més d'aportacions inèdites, de recerca bàsica, tant teòrica com empírica, respecte a les contingudes en llibres anteriors d'altres autors relatives al seu objecte d'estudi específic, Jaume Guillamet completa, esmena, precisa o matisa treballs publicats per altres historiadors, i resultats de recerques documentals, extretes de fonts primàries editades durant el segle XX per estudiosos de l'hemerografia històrica registral, com l'obra seminal de Joan Givanel i Mas:

Bibliografia catalana. Premsa (tres volums, Barcelona, 1931-1937), i de l'hemerografia històrica descriptiva, com l'obra de Joan Torrent i Rafael Tasis, tributària en part de la Givanel: *Història de la premsa catalana* (2 volums, Barcelona, 1966).

La metodologia comuna dels estudis d'història hemerogràfica recolza de manera determinant en catàlegs previs de publicacions periòdiques. El mateix Jaume Guillamet, amb el suport de Marcel Mauri, ha dirigit i desplegat treballs d'inventari exhaustiu, ordenació tipològica i anàlisi particularitzada de la premsa territorial, aplegats en el llibre *Catàleg històric general de la premsa en català. L'eclosió de periòdics, 1641-1898*, primer volum editat l'any 2015, i un segon amb el subtítol *L'expansió truncada, 1899-1939*, en vies de publicació per l'Institut d'Estudis Catalans, corporació acadèmica que ha acollit el projecte d'investigació en aquesta matèria emprès pel Grup de Recerca en Periodisme de la Universitat Pompeu Fabra.

Una de les fonts secundàries —si bé parcial— d'aquest treball primicer de catalogació hemerogràfica i del conjunt de la trilogia de Guillamet és l'obra titulada *200 anys de premsa diària a Catalunya, 1792-1992* (Fundació Caixa de Catalunya, 1995), dirigida per Josep Maria Huertas. Unes altres fonts substancials, complementàries o auxiliars, han estat òbviament les monografies de periòdics de l'àmbit català i les antologies genèriques o especialitzades d'articles o de periodistes individuals. Unes i altres d'aquestes fonts s'inclouen referenciades de manera inequívoca, completa, precisa i rigorosa en els treballs publicats per Jaume Guillamet.

La trilogia del professor Jaume Guillamet excel·leix en el nostre àmbit científic com un esforç de recerca, d'elaboració i d'edició sense parió en altres grans cultures periodístiques més properes o accessibles, llevat dels quatre volums de la *Histoire générale de la presse française*, editada per Presses Universitaires de France i dirigida des del primer volum de l'any 1969 fins al de 1972 per Claude Bellanger, Jacques Godechot, Pierre Guiral i Fernand Terrou; i dels quatre volums de la *Historia del periodismo de España* de María Dolores Sáiz i María Cruz Seoane, editats per Alianza Editorial Universitaria els anys 1983, 1996 i 2006.

Cal remarcar, per altra banda, que els quatre volums d'*Historia del periodismo español* de Pedro Gómez Aparicio, publicats per Editora Nacional els anys 1967, 1971, 1974 i 1981 són el resultat irregular d'un mètode universitari molt discutible pel que fa a la recerca científica bàsica —o primària— en fonts i de la seva explotació editorial.

En l'àmbit anglosaxó només em consta com a obra de propòsit d'historiografia general del periodisme —cal aclarir que no soc estrictament historiador— la que va publicar James Melvin Lee amb el títol *A History of American Journalism* (Houston Mifflin Co., Boston, 1917), llibre doblement històric en ell mateix: molt limitat en el temps que abasta el seu contingut i —atès l'any d'edició— allunyat evidentment de la nostra contemporaneïtat. En el cas d'Alemanya, tot i ser una primera potència en teoria del periodisme —amb fites contemporànies com els dos volums voluminosos de la *Journalistik* de Siegfried Weischenberg dels anys 1992-1995—, no em consten històries de conjunt del periodisme propi, tret de les aportacions esparses de Jürgen Wilke, renovador, com Jaume Guillamet, dels mètodes del positivisme historiogràfic en introduir

estadístiques que permeten relacionar l'evolució conceptual i professional del periodisme amb l'evolució demogràfica i econòmica.

En aquesta visió superficial que he exposat aquí del panorama bibliogràfic en què s'emmarca la trilogia de Jaume Guillamet he deixat de banda, és clar, aquelles obres més específiques de la meua especialitat —la periodística dels gèneres i dels autors— com són els catàlegs de periodistes espanyols de Manuel Ossorio y Bernard —editat en els anys 1903-1904— i el d'Antonio López de Zuazo Algar —editat en els anys 1980-1981— i l'antologia crítica i comentada de Josep Maria Miquel i Vergés —datada el 1937— i, a escala espanyola, el manual de periodística comparada de José Acosta Montero —dos volums publicats l'any 1973.

És just fer esment de l'abundosa aportació anterior de Jaume Guillamet a la història de la premsa, concretada en manuals i llibres de divulgació, però sobretot cal remarcar una obra cabdal i de referència internacional com és *La premsa comarcal. Un model català de periodisme popular*, editada per la Generalitat de Catalunya el 1983.

Es tracta ara, però, d'entrar en detalls significatius i aspectes rellevants del tercer volum, el més novell, de la trilogia de Guillamet, el llibre *El periodisme català contemporani. Diaris, partits polítics i llengües, 1875-1939*. La magnitud intel·lectual de l'esforç acadèmic aplicat en la trilogia històrica d'aquest objecte d'estudi tan ampli com és la premsa editada a Catalunya durant tres-cents vuitanta anys aconsella optar, com ha fet Guillamet, per l'ordenació i l'articulació amb criteris conceptuals coherents tot el conjunt de cada període estudiat.

En aquest darrer volum, les tres parts de l'obra responen molt bé al propòsit d'aspirar que es pugui llegir des de diverses perspectives.

La primera part ens guia en la visió general del llarg període de seixanta anys i escaig, interpretat per Guillamet de manera que vincula l'evolució de la premsa amb la cursa de les idees i dels esdeveniments polítics, plantejament que facilita al lector l'exercici de la seva pròpia valoració d'una etapa històrica determinant, singularment convulsa, amb inestabilitats cròniques i canvis rotunds d'interès general periodístic.

La segona part del llibre s'inicia amb una nova proposta, afinada, sobre unes dicotomies acadèmiques que altres autors hem aplicat en hemerografia tipològica. Introdueix en aquest camp una taxonomia original, concebuda en funció del temps de vida de les publicacions, criteri que justifica classificar-les en dues grans categories: diaris estables i diaris ocasionals. També cal remarcar la diferenciació que estableix Guillamet entre diaris de negoci i diaris ideològics, nomenclatura que matisa les diverses denominacions emprades per la literatura periodística acadèmica anterior. Durant la segona meitat del segle XX els experts en aquesta matèria empràvem les diverses locucions —diari industrial, comercial, d'empresa— que els pioners en teoria de la premsa establiren per anomenar un model de periòdic que Guillamet qualifica de «diari de negoci». També pel que fa al nom, el model de «diari ideològic», com l'anomena ell, és l'equivalent als qualificatius de diari d'opinió o diari doctrinal que trobem en manuals i tractats anteriors. No són denominacions ni divisions arbitràries, tanmateix.

Jaume Guillamet ho demostra i argumenta amb una laboriosa tasca de constatacions i comparacions, ben útils per als lectors més avesats i també per als qui s'interessen per dades significatives en l'evolució contemporània de les indústries periodística, editorial i cultural en general.

Dins el capítol final d'aquesta segona part del llibre, pren un relleu extraordinari l'apartat que l'autor dedica al sorgiment de la cultura corporativa dels periodistes. És un tret definitori de la maduresa de la modernitat professional en els anys centrals del segle XX. Jaume Guillamet el tracta des de diversos prismes —l'associatiu, el sindical— i amb una rica aportació de textos d'obres i articles de periodistes que van fer incursions des de tombant de segle en unes incipients teories del periodisme. El gruix substanciós d'aquestes quaranta-cinc pàgines concretes del llibre de Guillamet constitueix un molt estimable material de base per endegar o complementar eventuais estudis de sociologia i d'antropologia professionals sobre l'ofici de periodista en la primera meitat del segle XX.

Aquest llibre contribueix, de forma ben documentada i raonada, a afermar la idea que en els anys trenta del segle XX el periodisme català va fer un salt endavant qualificatiu afavorit per la confluència de condicions polítiques —llibertats republicanes, deixondiment del catalanisme radical, incipient emancipació de la dona—, pels progressos en l'ús normatiu de la llengua pròpia per part dels periodistes, per la irrupció de la ràdio amb el seu potencial informatiu formidable, per la desclosa del fotoperiodisme que facilitaven les prestacions de noves càmeres lleugeres —com la Leica— i la millora de la impressió de diaris en rotogravat.

L'última part d'aquest llibre està integrada per tres capítols que són, en definitiva, una reflexió fonamentada a la manera d'unes conclusions ben raonades, i coherents amb el discurs que sembla que ha guiat Jaume Guillamet des de la mateixa concepció de tota l'obra i dels propòsits expositius dels resultats d'un projecte investigador i divulgador que, sens dubte, satisfà totes les expectatives.

Com ja havíem de valorar en els volums anteriors de la trilogia, i molt singularment en el segon, en aquest tercer és també molt remarcable l'aparell de recursos positivistes que Guillamet inclou en l'apèndix: bibliografia, no cal dir; índex exhaustiu de periòdics; índex onomàstic acurat i taules de tota mena que fan d'aquesta obra una font ben pràctica per a la lectura minuciosa i la recerca especialitzada.

Cal que valorem aquest volum, sobretot, però també els altres dos llibres de la trilogia historiogràfica de Jaume Guillamet, com un estímul per a futurs investigadors. Des del punt de vista més acadèmic, científic en definitiva, aquest treball colossal de Guillamet és un exemple de com es pot avançar en un camp tan poc conreat i tan poc fressat com el de la nostra història del periodisme combinant dosis precises de recerca bàsica amb un gruix poderós de recerca aplicada, sobretot en el nostre cas, a una autèntica transferència social de coneixement.